

ТВОРЧИЙ ЖИТТЄПИС ВІКТОРА ТЕЛИЧКА: НАРАТИВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАКАРПАТТЯ КІНЦЯ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ

Леся Микуланинець

Мукачівський державний університет

Анотація

Мета статті — шляхом імплементації життєпису Віктора Теличка досягнути мистецькі процеси Закарпаття кінця ХХ–ХХІ століть. *Методологія дослідження* включає низку підходів: біографічний — з'ясування творчих принципів маестро; аналітичний — вивчення літератури за проблематикою статті; історичний — тлумачення цивілізаційних напрацювань регіону; системний — комплексне опанування багатоманітних національних досягнень; теоретичного узагальнення — підбиття підсумків студії. *Результати*. Хроніки життя майстра — науковий дискурс, який розкриває хронотоп буття самотньої особи у тісній взаємодії з провідними концептами її доби. Зазначений жанр експлікує духовні та матеріальні здобутки людства. Літопис В. Теличка — оповідь про успішну реалізацію креативного потенціалу неординарної постаті, чия онтологія розгорталася паралельно з мистецькими явищами Закарпаття. Біографія метра ілюструє суб'єктивні виміри через особистісні риси (порядність, людяність, морально-етичні норми, сімейні цінності й т.д.), професійну сферу (композиторську, виконавську, педагогічну, просвітницьку, організаційну та ін.). Хроніки Віктора Теличка — історія трансформації, прогресу духовного простору регіону. Окремому етапу еволюції маестро відповідає певний період функціонування культури області: 80-ті роки ХХ століття — пошуки власного унікального творчого стилю, шляху поступу, прагнення подолати радянський застій; 90-ті — освоєння інноваційних композиторських прийомів, технік, оновлення форм організації мистецького побутування, активна євроінтеграція краю; ХХІ століття — укріплення самостійності, незалежності, адаптивності, відкритості експериментам, що поєднується із шанобливим ставленням до традицій, регіонального колориту, бажанням зберегти, науково обґрунтувати музичне життя і транслювати його майбутнім поколінням. Практика майстра утвердила цивілізаційну спадщину локусу в загальнонаціональному і світовому контексті. *Наукова новизна* — вперше в українській гуманітаристиці висвітлено життєпис В. Теличка як засіб інтерпретації музичної культури краю.

Ключові слова: Віктор Теличко; музична культура; Закарпаття; біографія; митець

Для цитування

Микуланинець, Л. (2022). Творчий життєпис Віктора Теличка: наратив музичної культури Закарпаття кінця ХХ–ХХІ століть. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 47, 61-66. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.47.2022.269564>

ВСТУП

Нині національна гуманітаристика особливо цікавиться вивченням культури через досягнення життєтворчості її носіїв. Майстер тлумачиться каталізатором духовних явищ, а літопис — приклад довершення багатогранного потенціалу, квінтесенція напрацювань людства (терміни «літопис», «хроніки» у тексті вживаються задля позначення літопису життя). Ці

процеси активізували розвиток біографістики, стимулювали появу значної кількості типів хронік, розширили методологічну базу їхнього опанування.

Особливе значення у становленні, реалізації людини відіграє ландшафт як частина ментальності, змістове ядро цивілізації (вірування, традиції, символи території). Формуючись у рамках певного локусу, маестро вибирає вищевказані феномени, генерує мистецькі образи, тому роз-

шифрування його індивідуальної історії сприяє експлікації онтології конкретного краю.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Маніфестації буття й творчості знакових українських діячів присвячений значний обсяг фундаментальних робіт (Т. Гусарчук, О. Зінькевич, Г. Карась, Л. Кияновська, О. Коменда, М. Копиця та ін.). Персонологічний напрям представлений студіями авторитетних вчених (В. Бондарчук, О. Бугаєва, У. Граб, І. Голубович, С. Тишко та ін.). Регіональні виміри зазначеної проблематики розглядали закарпатські мистецтвознавці. Вони охоплювали різноманітні виміри креативного побутування метрів (І. Задорожний, О. Короленко, Л. Мокану, В. Теличко, Ю. Тетерюк-Кінч та ін.), виявляли специфіку області крізь хроніки непересічних особистостей (Л. Бучок (2019), Г. Данканич, В. Мадяр-Новак, Л. Микуланинець (2012, 2015, 2021), Т. Росул (2021, 2022) та ін.). Проте стрімкий плин еволюції вимагає постійного переосмислення, доповнення відомостей про локус, віднайдення невідомих сторінок минулого, пошуку інноваційних способів його пізнання для глибинного тлумачення духовних і матеріальних здобутків.

Мета дослідження — імплементувати життєпис Віктора Теличка й осягнути мистецькі процеси Закарпаття кінця ХХ–ХХІ століть.

Відповідно до мети поставлені такі *завдання*: розглянути етапи біографії В. Теличка; виявити спорідненість творчої діяльності майстра з соціокультурними явищами краю; довести постулат, що життєпис Віктора Федоровича — оповідь про основні етапи функціонування мистецького життя локусу другої половини ХХ–ХХІ століть.

У процесі дослідження представленої квестії використали такі *методологічні підходи*: біографічний — з'ясування творчих принципів маестро; аналітичний — вивчення літератури з проблематики статті; історичний — тлумачення цивілізаційних напрацювань регіону; системний — комплексне опанування багатоманітних досягнень; теоретичного узагальнення — підбиття підсумків студії.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Музичне мистецтво Закарпаття репрезентує значною кількістю талановитих особистостей, що своєю творчістю сприяли його духовному утвердженню, прогресу. Особливо стрімко практика діячів розгорталася у другій половині ХХ століття, коли регіон приєднався до складу

УРСР. В області відкрили низку навчальних закладів, концертних установ (школи, училище, філармонія, будинки культури й т.д.). Процес мистецького поступу відбувався надзвичайно інтенсивно завдяки роботі непересічних майстрів.

Поважною постаттю національної культури кінця ХХ–ХХІ століть є Віктор Теличко: композитор, піаніст, педагог, очільник закарпатського осередку Національної спілки композиторів України, лауреат міжнародних конкурсів, Заслужений діяч мистецтв України, доцент. Народився метр 10 травня 1957 р. в інтелігентній сім'ї. Батько — Федір Федорович був знаним лікарем, доктором медичних наук, професором, Заслуженим винахідником України; мати — доброю, щирою, освіченою жінкою, яка присвятила себе служінню родині. Доброзичлива домашня атмосфера, наповнена людською шаную, прагненням постійного покращення, допомогла виявити і розвинути здібності юнака.

Завершивши загальноосвітню, музичну школу, В. Теличко стає студентом фортепіанного, теоретичного відділів Ужгородського училища (1972–1976 рр.). Його наставники — випускники провідних освітніх інституцій Радянського союзу, досвідчені вчителі, просвітники, віддані мистецтву люди (С. Хосроєва — вихованка Петербурзької, І. Попова — Саратовської, М. Кобулей — Львівської, М. Левін — Ленінградської консерваторій, І. Мартон — Ужгородського училища). З 1976–1984 рр. майстер вдосконалювався у Київській консерваторії (клас піаністки А. Роциної, композитора М. Скорика).

Етап навчання ілюструє досить типовий сценарій становлення метра, одночасно біографічні відомості дають розуміння цивілізаційної ситуації краю. Науково доведено, що формування фаховості Закарпаття здійснювалося на етнокультурних засадах: синтезі східних і західних європейських традицій, регіональних фольклорних особливостей (українських, угорських, словацьких, румунських, німецьких, ромських та ін.). Вони стали підґрунтям генерації власних творчих принципів Віктора Федоровича, уможливили досягнення універсалізму. Схожий шлях проходив досліджуваний нами локус, що був відкритий всьому новому, незнаному, але зберігав власну автентичність, випрацьовував самобутність.

Вступ Віктора Федоровича до провідного національного закладу вищої освіти засвідчив: за досить короткий період (близько двадцяти років) в області розбудувалась своєрідна дидактична система, завдяки їй, долучаючись до розмаїтих освітніх підвалів, музиканти не втрачали винятковий колорит індивідуального дарування, а спро-

моглися увиразнювати багатство української духовності.

У 1984–1986 рр. В. Теличко — очільник будинку культури м. Буча, а з 1986 р. — художній керівник Закарпатської філармонії. Різноманітна робота маестро демонструє специфіку мистецького життя 80-х років ХХ століття. Як керманіч концертної установи пан Віктор формує репертуарну політику (сам пише багато опусів колективам закладів), вибудовує програми концертів), гастролює, опікується підвищенням фахових компетенцій артистів тощо.

Літопис діяча цього періоду виражає домінуючі суспільного побутування краю. Жорстка система організації громадського буття, випрацювана тоталітарною радянською машиною, вимагала величезної винахідливості її майстрів, дипломатичності, компромісності, щоб у чітко означених рамках утримати своєрідність, можливість подальшого прогресу регіону. Крім того, 80-ті роки ХХ століття — переломний момент у житті країни. Сталий устрій стагнує, відчутне суспільне невдоволення, потрібні реформи. В. Теличко досить болісно сприйняв цивілізаційну кризу. З-під його пера вийшла низка трагічних творів (музика до спектаклів Ф. Кривіна «Паперова троянда», «Вій» за повістю М. Гоголя, «Скерцо для скрипки і фортепіано» та ін.). Вони свідчать про бажання знайти власне онтологічне місце, зрозуміти актуальні філософські квестії.

У 90-ті роки ХХ століття Україна пережила буремні часи, наповнені труднощами, трансформаціями, пошуками нових шляхів культуротворення. Порушилися традиційні форми життя. Брак коштів, неможливість виступати, масове звільнення артистів ускладнювали музичний поступ. Одночасно суперечності віку, національно-патріотичне піднесення, пов'язане зі здобуттям незалежності, прагнення світового утвердження активізували мислителів краю розбудовувати духовність.

Біографія В. Теличка фіксує основні суперечності доби крізь призму особистої практики. 1991 року Віктор Федорович полишає філармонічну роботу (усвідомлюючи необхідність змін), починає викладати музично-теоретичні дисципліни в Ужгородському училищі.

1990 р. за сприяння майстра на Закарпатті створили осередок Національної спілки композиторів України (В. Теличко є її незмінним очільником). Окрім розвитку композиторства, організація опікується відновленням концертів. Започаткували низку фестивалів: музики Є. Станковича (1995 р.), М. Скорика (1997 р.), а з 1998 р. «Музичне сузір'я Закарпаття» (функціонує нині). Метою останнього є популяризація найкращих

досягнень метрів краю, налагодження креативних зв'язків із професійними майстрами (уродженцями області, які мешкають за кордоном). Мета проекту — входженню локусу в європейський культурний простір через мистецьку комунікацію з провідними колективами, здійснення прем'єр опусів. Завдяки інтенсивній, злагодженій праці команди пана Віктора вдалося якісно трансформувати виконавство, уможливити молодим інтерпретаторам заявити про себе.

Композиторська діяльність В. Теличка також зазнала певного перелому. Підсилилась патріотична, духовна тематика, з'являються знакові доробки: одноактна фолк-опера «Закарпатське весілля», музика до спектаклю Ю. Чорі «Легенда про Ужгородський замок», «Концерт для скрипки й оркестру», частини з «Літургії св. Іоанна Златоустого» для солістів і мішаного хору: «Алілуя», «Єдин свят», «Хваліте Господа з небес», «Хвали, душе моя, Господа», «Фольк-концерт для мішаного народного хору і ударних» та ін.

Отже, 90-ті роки — суперечливий період побутування області. Однак завдяки самовідданій практиці багатьох метрів, музична культура регіону відроджується і розвивається. Поступово поживляється концертне життя. Край, що тривалий час тлумачився провінційною територією, утверджується, стає повноцінним членом національної духовності. Проводячи паралелі з буттям пана Віктора, констатуємо: талант маестро сповна розквіт і багатогранно реалізувався. Цю думку доводить присвоєння почесного звання Заслужений діяч мистецтв України (1999).

ХХІ століття — черговий етап еволюції досліджуваного локусу. Практика Віктора Федоровича сягає нових вершин. З-під його пера вийшли знакові опуси загальноєвропейського рівня (Сюїта для однорідного дитячого хору й ударних «Гомін Карпат», «Карпатське капричіо» для 2-х (3-х) ф-но і симфонічного оркестру, музика до кінофільму «Наш Ужгород», «Прощання» для кларнету й фортепіано, «Мелодія» для симфонічного оркестру й кларнета, камерна симфонія «Ремінісценції», Концертна фантазія для симфонічного оркестру та цимбал «Ash Rock» й ін.). Твори композитора виконуються на престижних національних фестивалях: «Київ м'юзік фест», «Музичні прем'єри сезону», «Контрасти», «Музика монастирських дворів», «Музика без кордонів», «Срібний дзвін», «Музичне сузір'я Закарпаття» та ін.; численних імпрезах за межами держави: «Clarnetissimo» (Бельгія), «Музика трьох кордонів» (Німеччина), «Музичні салони Банської Бистриці» (Словаччина), концертах сучасної української музики у Дармштадті (Німеччина), серйозних естрадних май-

данчиках Австрії, Ізраїля, Іспанії, Італії, Польщі, Угорщини, Румунії, Франції та ін.

В. Теличко доклав чимало зусиль до відновлення видавничої справи регіону. Серед завершених проєктів — друк спадщини Д. Задора, І. Мартона, М. Машкіна, Є. Щербакова та ін., антологія «Музика Срібної Землі», монографії О. Зінкевич «Симфонічні гіперболи. Про музику Є. Станковича», три випуски збірки статей «Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення» та ін. За клопотанням Віктора Федоровича й інших авторитетних майстрів краю при філармонії заснували симфонічний оркестр (2005 р.), провели серію мистецьких звітів області (у Національній опері України (2001 р.), Дніпропетровському музично-драматичному театрі ім. Т. Шевченка, (2002 р.), Національному палаці мистецтв «Україна» (2004 р.) тощо.

XXI століття перед креативною особистістю поставило вагоме завдання: науково осмислити цивілізаційні явища краю. Наслідок — інтенсивний розвиток гуманітаристики, свідченням чого стала низка захищених кандидатських дисертацій (Г. Данканич, В. Мадяр-Новак, Л. Микуланинець, Т. Росул та ін.). Віктор Федорович один із перших, хто плідно вивчав практику Д. Задора, С. Хосрової, П. Мирославського, І. Мартона та ін. Зокрема етнокультурний вектор дослідницької стратегії кваліфікаційної роботи авторки цієї публікації також запропонував метр.

Можемо стверджувати: життєпис В. Теличка XXI століття — жива історія музичної культури Закарпаття. Як ілюстрація основних віх її функціонування (освіта, концертне виконавство, композиторська творчість, наука, видавнича справа та ін.), утвердження поліетнічного колориту, дбайливе ставлення до традицій, відкритість інноваційним віянням, загальноукраїнська та європейська популяризація напрацювань регіону, протистояння глобалізації тощо.

Нині Україна отримала чергові виклики, пов'язані з агресією російської федерації. Закономірно, що вказані процеси позначаються на біографічних описах, наративах про Батьківщину. Митці локусу активно захищають духовні кордони регіону. Можемо впевнено заявити, що почався новий етап нашої держави й героя представленої розвідки. Яким чином це позначиться на цивілізаційних процесах краю, зможемо осягнути вдало пройшовши всі випробування.

ВИСНОВКИ

Хроніки майстра — науковий дискурс, який розкриває хронотоп буття самотньої персо-

ни у тісній взаємодії з провідними концептами її доби. Зазначений жанр експлікує багатоманітні здобутки людства.

Літопис В. Теличка — оповідь про успішну реалізацію креативного потенціалу неординарної постаті, чия онтологія розгорталася паралельно з мистецькими явищами Закарпаття. Біографія метра ілюструє суб'єктивні виміри існування, що проявилися через особистісні риси (порядність, людяність, морально-етичні норми, сімейні цінності й т.д.), професійну сферу (композиторську, виконавську, педагогічну, просвітницьку, організаційну та ін.). Хроніки Віктора Федоровича — історія трансформації, прогресу духовного простору регіону. Окремому етапу еволюції маєстро відповідає певний період функціонування культури області: 80-ті роки XX століття — пошуки власного унікального творчого стилю, шляху поступу, прагнення подолати радянський застій; 90-ті — освоєння інноваційних композиторських прийомів, технік, оновлення форм організації мистецького побутування, активна євроінтеграція краю; XXI століття — укріплення самостійності, незалежності, адаптативності, відкритості експериментам, що поєднується із шанобливим ставленням до традицій, регіонального колориту, бажанням зберегти, науково обґрунтувати музичне життя і транслювати його майбутнім поколінням. Практика майстра утвердила цивілізаційну спадщину локусу в загальнонаціональному і світовому контексті.

Наукова новизна статті — вперше в українській гуманітаристиці висвітлено життєпис В. Теличка як засіб інтерпретації музичної культури краю.

Представлена публікація відкриває можливість подальшого вивчення культури регіонів України, інтерпретуючи буття знакових діячів. Перспективним, за нашим переконанням, є студіювання біографії фундаторів закарпатського професійного музичного мистецтва як засобу імплементації портрета доби.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Бучок, Л. В. (2019). Особливості становлення та розвитку закарпатської композиторської школи у прикладах фортепіанної творчості другої половини XX століття. *Мистецтвознавчі записки*, 35, 298–304. <https://doi.org/10.32461/181639>
- Микуланинець, Л. М. (2012). *Етнокультурні виміри становлення та розвитку професійного музичного мистецтва Закарпаття другої половини XX століття*. Карпати.
- Микуланинець, Л. М. (2015). Біографія митця як засіб інтерпретації культури. *Українська культура:*

минуле, сучасне, шляхи розвитку. *Культурологія*, 21(2), 80–84.

- Микуланинець, Л. М. (2021, 10 листопада). Життєпис митця у експлікації культурного локусу. В *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство*, матеріали другої Міжнародної науково-практичної конференції (с. 91–92). Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв.
- Оленич, К. (2005). Композитор Віктор Теличко. В *Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення* (Вип. 1, с. 168–178). Карпати.
- Росул, Т. І. (2021). Інтонаційний образ малої Батьківщини у камерній симфонії «Ремінісценції» В. Теличка. *Мистецтвознавчі записки*, 39, 130–134. <https://doi.org/10.32461/2226-2180.39.2021.238707>
- Росул, Т. І. (2022). Стильова парадигма закарпатської композиторської школи. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 1, 164–169. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2022.257679>
- Buchok, L. V. (2019). Osoblyvosti stanovlennia ta rozvytku zakarpatskoi kompozytorskoi shkoly u prykladakh fortepiannoi tvorchoosti druhoi polovyny XX stolittia [Formation and Development of Peculiarities of Transcarpathian School of Composition Based on Examples of Piano Art of the Second Half of XX Century]. *Notes on Art Criticism*, 35, 298–304. <https://doi.org/10.32461/181639> [in Ukrainian].
- Mykulanynets, L. M. (2012). *Etnokulturni vymiry stanovlennia ta rozvytku profesiinoho muzychnoho mystetstva Zakarpattia druhoi polovyny XX stolittia* [Ethnocultural Dimensions of Formation and Development of Transcarpathia Professional Musical Art in the Second Half of the XX Century]. Karpaty [in Ukrainian].
- Mykulanynets, L. M. (2015). Biohrafia myttsia yak zasib interpretatsii kultury [Biography of the Artist as a Means of Cultural Interpretation]. *Ukrainian Culture: Past, Modern and Ways of Development. Cultural Studies*, 21(2), 80–84 [in Ukrainian].
- Mykulanynets, L. M. (2021, November 10). Zhyttiepys myttsia u eksplikatsii kulturnoho lokusu [Biography of the Artist in the Explication of the Cultural Locus]. In *Kulturni ta mystetski studii XXI stolittia: naukovo-praktychne partnerstvo* [Cultural and Artistic Studies of the 21st Century: Scientific and Practical Partnership], Proceedings of the Second International Scientific and Practical Conference (pp. 91–92). National Academy of Culture and Arts Management [in Ukrainian].
- Olenych, K. (2005). Kompozytor Viktor Telychko [Composer Viktor Telychko]. In *Profesiina muzychna kultura Zakarpattia: etapy stanovlennia* [Professional Musical Culture of Transcarpathia: Stages of Formation] (Iss. 1, pp. 168–178). Karpaty [in Ukrainian].
- Rosul, T. I. (2021). Intonatsiinyi obraz maloi Batkivshchyny u kamernii symfonii "Reministsentsii" V. Telychka [Intonation Image of the Home Area in "Reminiscences" Chamber Symphony by V. Telychko]. *Notes on Art Criticism*, 39, 130–134. <https://doi.org/10.32461/2226-2180.39.2021.238707> [in Ukrainian].
- Rosul, T. I. (2022). Stylova paradyhma zakarpatskoi kompozytorskoi shkoly [Style Paradigm of the Transcarpathian Composer School]. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 1, 164–169. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2022.257679> [in Ukrainian].

REFERENCES

THE ARTISTIC BIOGRAPHY OF VICTOR TELYCHKO: THE NARRATIVE OF ZAKARPATTIA'S MUSIC CULTURE OF THE LATE 20th – 21st CENTURIES

Lesia Mykulanynets

Mukachevo State University

Abstract

The purpose of the article is to consider the artistic processes of Zakarpattia of the late 20th — early 21st centuries by implementing Viktor Telychko's biography. The research methodology presupposes a range of the following approaches: biographical — by clarifying the master's creativity principles; analytical — by studying the references to the article's problematic field; historical — by interpreting the region's civilisation achievements; systemic — by the complex grasp of multifaceted national advances; theoretical generalisation — by summarising the research results. Results. The master's chronicles are the science discourse revealing the chronology of

the unique personality's being in its close interaction with the key concepts of their era. The aforementioned genre explicates spiritual and material human achievements. Viktor Telychko's chronicle is a narration of the successful implementation of an extraordinary individual's creative potential, and their ontology was increasing by the artistic phenomena of Zakarpattia. The biography of the poet illustrates subjective dimensions through personal traits (decency, humanity, moral and ethical standards, family values, etc.), and professional sphere (composing, performing, pedagogical, educational, organizational, etc.). Viktor Fedorovych's chronicles are the history of transformation and progress of the region's spiritual domain. A separate stage of the master's evolution corresponds to a certain period of the oblast's culture functioning: the 80s of the 20th century — the search for one's uniquely creative style, the path of progress, the desire to overcome Soviet stagnation; the 90s — the grasp of innovation composer's tools, techniques, renewing the forms of arranging artistic routines and active regional euro-integration; the 21st century — strengthening the autonomy, independence, adaptive focus, openness to experiments being combined with the respective attitude to history, traditions, regional flavour, the desire to preserve, and scientifically substantiate musical life and broadcast it to future generations. The master's practice confirmed the civilisation heritage of the locus within the general national and worldwide context. *The scientific novelty* lies in the fact that for the first time in Ukrainian humanities the biography of V. Telychko as a means of interpreting the musical culture of the region has been revealed.

Keywords: Viktor Telychko; music culture; Zakarpattia; biography; the artist

Інформація про автора

Леся Микуланинець, кандидат мистецтвознавства, доцент, Мукачівський державний університет, вул. Ужгородська, 26, Мукачево, Україна, 89600, ORCID iD: 0000-0002-6346-6532, e-mail: l.mikulaninets@gmail.com

Information about the author

Lesia Mykulanynets, PhD in Art Studies, Associate Professor, Mukachevo State University, 26 Uzhhorodska St., Mukachevo, 89600, Ukraine, ORCID iD: 0000-0002-6346-6532, e-mail: l.mikulaninets@gmail.com

